

Греки України: документальний екскурс в історію

Надія ЛИХОЛОБ

архівстка I категорії
Центрального державного архіву громадських
об'єднань та україніки (ЦДАГОУ, м. Київ)

Коротеньке інфо про автора:

Надія Лихолоб. Історик-архівист, закінчила історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, багаторічний досвід роботи в центральних архівних установах України, наразі працює у Центральному державному архіві громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ, м. Київ), автор публікацій в українських та діаспорних ЗМІ.

Нині в Україні й у світі відзначають 85-ті роковини сумнозвісної «Грецької операції», проведеної впродовж другої половини грудня 1937 – лютого 1938 років карально-репресивним органом радянського режиму – НКВС (Народним комісаріатом внутрішніх справ СРСР). Вшанування пам'яті жертв цієї операції виглядає зараз особливо трагічно на тлі знищеного російськими окупантами Маріуполя – головного центру грецької діаспори у Приазов'ї і чи не найбільш грецького з усіх українських міст.

«Грецька операція» стала однією з так званих національних репресивних кампаній часів Великого Терору в СРСР. Не останньою її передумовою стало й відновлення монархії у Греції 1935 р., коли до влади прийшов генерал Іоанніс Метаксас, внаслідок чого комуністична партія Греції, з якою сталінська влада пов'язувала певні плани розповсюдження впливу, була заборонена і загнана у глибоке підпілля. У цьому контексті греки на теренах СРСР стали «небезпечними» і кваліфікувалися як ворожі елементи.

Старт «Грецькій операції» поклала директива НКВС № 50215 від 11 грудня 1937 р., згідно з якою було наказано 15 грудня «одночасно в усіх республіках, краях і областях» заарештувати «всіх греків, підозрюваних у шпигунській, диверсійній, повстанській і націоналістичній антирадянській роботі». Усе це призвело до масових арештів, необґрунтованих звинувачень, страшних вироків грецькому населенню України. За підрахунками авторів «Книги пам'яті греків України», 63,8% засуджених були звинувачені як учасники грецьких шпигунських, націоналістичних, контрреволюційних, диверсійно-повстанських організацій. Арешт у межах «Грецької операції» майже напевне означав «розстріл». За оцінками керівника проекту «Грецький мартиролог» І. Джухи, приблизна кількість жертв «Грецької операції» 1937–1938 років в Україні налічує 7600–9400 осіб. Окремі документальні свідчення щодо «Грецької операції» і життя грецької громади Києва містяться у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань та українці (ЦДАГОУ, м. Київ), зокрема в архівно-кримінальних справах репресованих (фонд 263 «Колекція позасудових справ реабілітованих»).

Але звернемося спочатку до історичних процесів, які передували «Грецькій операції» та характеризуються парадоксальним співіснуванням у політиці Йосипа Сталіна і етнотворення (націєтворення), і націоніщення. Після поразки Української революції 1917–1921 років Україна увійшла до складу СРСР. На папері та з трибуни радянські очільники відстоювали принципи національної рівності та дружби народів, що знайшло відображення у партійно-державному курсі «коренізації», проголошеному у квітні 1923 р. XII з'їздом РКП(б). В українській історії він має назву «українізація». Політика «коренізації» супроводжувалася, зокрема, низкою заходів, спрямованих на збереження культурної самобутності національних меншин, національної культури та ідентичності, розвиток освіти і науки їхніми мовами (звичайно, за умови боротьби із «буржуазним націоналізмом»). Це було закріплено в Конституції СРСР від 31 січня 1924 р., яка закликала «унічтожить в корне национальный гнет, создать обстановку взаимного доверия и заложить основы братского сотрудничества народов» (тут і далі – мовою оригіналу).

Одним із проявів втілення в життя політики «коренізації» стали клуби національних меншин, які створювалися, зокрема, для задоволення їхніх культурно-освітніх потреб. Водночас це давало змогу радянській тоталітарній системі контролювати діяльність формувань національних спільнот та, за потреби, застосовувати до них оперативні та каральні дії.

Як свідчать архівні документи ЦДАГОУ, у 1920–1930-х роках центральним закладом культурно-освітньої роботи серед представників східних народів у Києві, на той час багатонаціональному місті, був Будинок народів Сходу. Окремі документальні свідчення про історію його створення, життя громадян грецької національності та репресій проти них у 1937–1938 рр. містяться в архівній кримінальній справі Федора Івановича Корсавіді (ЦДАГОУ, фонд № 263, опис № 1, справа № 47382), котрий був активним членом київського Будинку народів Сходу, а пізніше, на превеликий жаль, потрапив у лещата трагічної «Грецької операції» 1937–1938 рр. та був страчений 25 лютого 1938 р.

У С С Р
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
 УПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

К Делу № _____

1937 г. декабрь мес. 17 дня, ком. сов. управл. III
 (полн. имя, отчество, фамилия)
Федор Иванович допроса в качестве обвиняемого

1. Фамилия Корсакида
 2. Имя и отчество Федор Иванович
 3. Дата рождения 1889 г.
 4. Место рождения г. Шрамозук Турция
 5. Место жительства г. Киев ул. Горького № 21 кв. 1.
 6. Нав. и гражд. (подданство) Греч. гражд. СССР

7. Паспорт Выдан 1 октября 1934 года 24 января
 (когда и какою службой выдан, номер, категория и место выдачи)
1937 г. № 879254

8. Род занятий Колхоз "Виноградарь" Винницкая
 (место службы и должность)
бригады по виноделию

9. Социальное происхождение из семьи кулаков
 (род занятий родителей в их имущественном положении)

10. Социальное положение: (род занятий и имущественное положение)

а) до революции Семья кулаков

б) после революции работник колхоза

11. Состав семьи жена Мария Доминида Шрамозук
 (фамилия, отчество, имя, фамилия, адрес и род занятий)
1894 г. проживает в г. Киев ул. Горького № 21 кв. 1
работает администратором в колхозе "Виноградарь"
г. Киев

Корсакида

По следствию № 93703

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По делу по обвинению КОРСОВИДИ Федора Ивановича в преступлениях предусмотренных ст. 54-6 УК УССР.

В Управление Государственной Безопасности Киевского Облуправления НКВД поступили данные о том, что проживающий в г. Киеве КОРСОВИДИ Федор Иванович проводит шпионскую работу в пользу иностранного государства.

На основании этих данных КОРСОВИДИ был арестован и привлечен к следствию в качестве обвиняемого.

Следствием по делу установлено, что КОРСОВИДИ состоя членом греческой секции Дома Народов Востока и выполнял работу Председателя Ревизионной комиссии названной секции, в ноябре 1931 г. был завербован для шпионской работы на территории СССР неофициальным представителем греческой миссии в Киеве - агентом греческой разведки АРСЕНИС, Герасимом Ивановичем, от которого получил задание проводить контрреволюционную националистическую работу среди греков, проживающих в г. Киеве, передавая материалы в письменном виде ему - АРСЕНИСУ за подписью "Ю СМАРИОУ".

За проведение шпионской работы АРСЕНИС обещал вознаграждение.

После смерти АРСЕНИСА, КОРСОВИДИ поддерживал связь с агентом греческой разведки иностранно-подданным СИРИНИДИ, от которого получил следующие задания по сбору сведений шпионского характера:

а/ О количестве и качестве выпускаемой продукции завода оборонного значения;

б/ О месте расположения воинских частей Киевского гарнизона, численном их составе и вооружении.

Наряду с этим, КОРСОВИДИ получал задание от СИРИНИДИ о совершении диверсионных актов на военный период времени:

а/ проводить подрывную работу в колхозе "ВИНОГРАДАРЬ", где КОРСОВИДИ работал сельхозработником по виноделию, с целью разложения трудовой дисциплины, портить сельско-хозяйственный инвентарь с тем, чтобы привести колхоз к полному развалу.

За время с 1931 по 1936 г. КОРСОВИДИ устно и в письменной форме передавал сведения шпионского характера агентам греческой разведки АРСЕНИСУ, а также СИРИНИДИ о настроениях греков и других слоев населения, проводил подрыв-

42
2.-

ную работу в колхозе "ВИНОГРАДАРЬ" путем разложения трудовой дисциплины и порчи инвентаря, в результате чего затормозил доставку удобрений для виноградарей и своей подрывной работой привел колхоз к снижению трудодня и уходу колхозников из колхоза.

Наряду с этим КОРСОВИДИ распространял среди греков греческие буржуазные газеты, провозимые СИРИНИДИ из греческой миссии в Москве и проводил среди греков в К-ре националистическую работу.

За проведение шпионской работы КОРСОВИДИ одновременно получил 400 рублей.

Допрошенный в качестве обвиняемого КОРСОВИДИ на предъявленном ему обвинении виновным себя признал.

На основании изложенного **О Б В И Н Я Е Т С Я:**

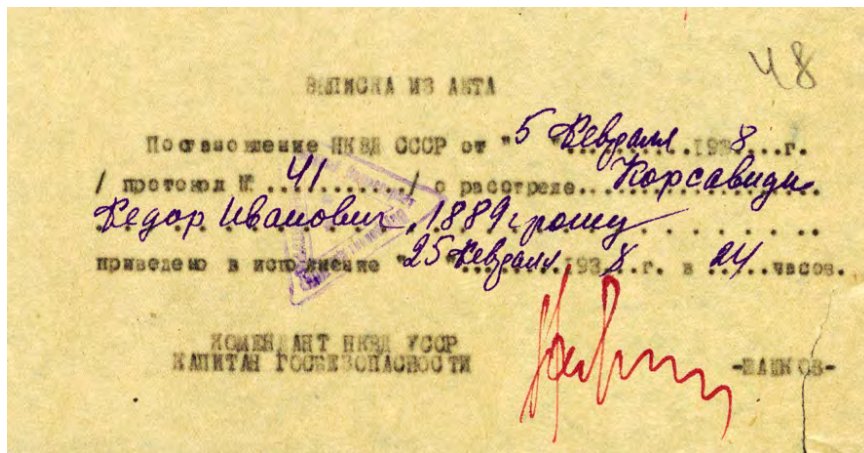
КОРСОВИДИ, Федор Иванович, 1889 г.р., уроженец г. Трапезунд (Турция), по национальности грек, гр-н СССР, со средним образованием, бакавр., работавший сельхозработником по виноделию в колхозе "ВИНОГРАДАРЬ", прож. в Киеве

в том, что будучи завербован агентом греческой разведки для шпионской деятельности на территории СССР с 1931 по 1936 г. проводил шпионскую работу, т.е. в преступлениях, предусмотренных ст. 54-6 УК УССР.

Настоящее дело на основании приказа НКВД УССР за № 00485 подлежит включению в особый список, направляемый на рассмотрение в НКВД СССР.

СПРАВКА: Обв. КОРСОВИДИ содержится в Киевской тюрьме вешаков по делу нет.
 Личные документы при деле в отдельном пакете

П/ОПЕРАТИВНОМУ ЧЛЕНУ ОТД. УТВ. МИ. ЛЕЙТЕНАНТУ ГО БЕЗОПАСНОСТИ / ШИЖРАТ/
 НАЧ. СЛ. ГРУППЫ Ш. ОТД. УТВ. ЛЕЙТЕНАНТУ ГО БЕЗОПАСНОСТИ / БУДИЦКИЙ/
 СОГЛАСНО: НАЧ. Ш. ОТДЕЛА УТВ. УНВ. КАПИТАН ГО БЕЗОПАСНОСТИ / РОГОДИН/
 УТВЕРЖДАЮ: ЗАМ. НАЧ. УНВ. ГО КИЕВ. ОБЛ. МАЙОР ГО БЕЗОПАСНОСТИ / БАБИЧ/

ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47382, арк. 48

У цій справі зосереджені не тільки протоколи допитів Ф. І. Корсавіді та свідків у його справі, обвинувальні висновки і довідки про реабілітацію, а й цінні історичні свідчення, що дають можливість усім, хто бажає, ознайомитися опосередковано із життям та побутом як етнічних груп загалом, так і окремих їх представників, спробувати створити «колективну біографію» та знайти певні закономірності в процесі життєдіяльності національних спільнот, які мешкали в Києві у 1920 – 1930-х рр.

Київський Будинок народів Сходу розпочав свою діяльність у квітні 1925 р. За своєю структурою установа поділялася на секції, які не мали сталого характеру, адже їх кількість постійно варіювала. Спочатку у його структурі було чотири секції: ассирійська, вірменська, грузинська та тюрко-татарська. Невдовзі членами Будинку стали представники інших народів, які проживали в Києві і через різні обставини були віднесені до категорії східних, зокрема і греки. На початку 1930-х років секцій було вже одинадцять. Організаційно Київський Будинок народів Сходу мав ознаки демократичного громадського об'єднання.

Серед завдань Будинку народів Сходу, окрім загальних суспільно-політичних, чільне місце посідала боротьба із неписьменністю та низьким рівнем освіченості. Діяли ассирійські, грецькі, дагестанські та китайські культурно-освітні програми з ліквідації неписьменності, бібліотека, дитячі садочки, різноманітні гуртки – спортивні, політичної освіти та ін. Практично кожна секція мала свій драмгурток, де значна увага приділялася ідейному змісту вистав та використанню рідної мови. Зокрема, грецька секція поставила у 1927 р. п'єсу грецькою мовою «Рабовласники», написану одним із членів гуртка. У Будинку народів Сходу проводилися різноманітні вечори, шахово-шашкові турніри, вистави, лекції, доповіді. Важливим напрямом діяльності було надання медичних послуг представникам східних народів.

Одним із провідних завдань новоствореної установи вважалося вирішення проблеми безробіття серед представників національних спільнот. Так, у 1926 р. зусиллями київського Будинку народів Сходу організовано роботу сімох хлібобулочних магазинів, трьох ремісничих майстерень, двох пекарень, однієї пральні, а також майстерні з виготовлення дитячих іграшок.

У 1936 р., відповідно до постанови президії Київської міськради, Будинок народів Сходу припинив свою роботу. Його діяльність, незважаючи на певні труднощі та недоліки у роботі, мала позитивний вплив на поліпшення соціально-економічного становища, підвищення культурного та освітнього рівня представників східних національностей, сприяла адаптації представників національних меншин до життя в поліетнічному середовищі міста Києва.

Та повернемося до мовчазних свідків тих подій – документів, адже ніхто не може розповісти про ті часи краще, ніж очевидці, слова котрих закарбовані на папері. Зокрема, в справі стосовно Ф.І. Корсавіди збереглися датовані квітнем 1958 р. свідчення Антоніна Семеновича Юр'єва, який із червня 1930 р. по січень 1933 р. був директором Будинку народів Сходу, де він згадував таке: *«Дом народов Востока был не только клубом, но и общественно-политической организацией, преследовавшей и специфические цели. Обком и окружном партии поставили перед коммунистической фракцией правления дома народов Востока задачу – объединить бывших кустарей из восточных национальных меньшинств в трудовые кооперативы, артели, колхозы, приобщив их к общественному производительному труду. Дом народов Востока объединял представителей следующих национальностей проживающих в г. Киеве: грузин, армян, азербайджанцев, сирийцев, греков, караимов, дагестанцев, лезгин, китайцев и татар. Основная масса членов дома народов Востока были советскими гражданами и родились на территории нашей страны. Большая часть ассирийцев, греков и часть армян были иностранными подданными, причем, что касается ассирийцев (частично греков и армян), то они переехали на жительство в Россию еще до революции и, особенно, в период войны с Турцией (1914-1917 гг.)... Касаясь их производственной деятельности нужно отметить, что в основном ассирийцы работали кустарями – чистильщиками обуви, производя одновременно мелкий ремонт обуви и резиновых изделий. Армяне в основном работали кустарями – хлебопеками, кондитерами, частично занимались мелкой торговлей. Часть армян работала в системе общественного питания (столовые, чайные, рестораны). Основная масса греков также была кустарями, частично работая в столовых, буфетах, ресторанах. Часть греков работала в учреждениях и предприятиях. ... Правление Дома проводило среди членов Дома народов Востока большую политическую и культурно-воспитательную работу, широко используя актив и правления секций. Общее руководство осуществлялось коммунистической фракцией через правление Дома. При Доме проводились доклады и беседы на общеполитические темы. Проводилась работа по ликвидации неграмотности среди членов организации (ассирийцев, лезгин). Устраивались спектакли, концерты, семейные вечера, политические информации. Дом народов Востока был подчинен исполкому Городского Совета, который осуществлял финансирование Дома. Политическое направление в работе Дом получал от отдела Агитации и Пропаганды Горкома и Ленинского райкома КПСС.... Основная масса ассирийцев была объединена в артели «Восток», преемницей которой ныне является промартель «Взутьовик». Греки частично пошли работать в эти артели, а затем, после создания виноградного колхоза «Заквинколхоз» (ныне «Виноградарь» в урочище «Ветряные горы»), часть греков вместе с армянами, татарами и ассирийцами пошла работать в этот колхоз».*

З огляду на характер архівної кримінальної справи стосовно Ф. І. Корсавіди логічно, що значна частина її документів розповідає саме про грецьку спільноту м. Києва. Так, за словами того ж таки А. С. Юр'єва: *«Греческая секция насчитывала около 60 членов. Это, если можно так сказать, была самая спокойная секция дома народов Востока, несмотря на то, что среди греков было значительное количество подданных Греции. Греки активно посещали культурно-массовые мероприятия, проводившиеся в доме народов Востока. Приходили они и просто отдохнуть, поиграть в игры, выпить настоящего турецкого кофе, говорить друг с другом на родном языке».*

Окремо він згадує і деякі прізвища представників грецької діаспори, котрі активно відвідували Будинок народів Сходу: *«в настоящее время я помню следующих греков, бывших в свое время членами Дома народов Востока: 1. Корсавиди Федора Ивановича. [...]. 2. Мурузи [...]. 3. Космиди [...]. 4. Горести [...]. 5. Пентаки Георгий Константинович [...]. 6. Калогерас [...]. 7. Арсенис [...]. 8. Я также припоминаю таких греков как Бердебес, Папломатопуло, Донукис. [...].».*

У С С Р
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
УПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

к делу № _____

1937 г. Июль мес. 25 дня Я. Они. Чл. 3 статьи 26 ст. 10
 Имя зак. №. Калицкий допроски в качестве обвиняемого

1. Фамилия Павлович
 2. Имя и отчество Викентий Иванович
 3. Дата рождения 1888
 4. Место рождения г. Армянск Крым
 5. Место жительства Дача на Ч. линии Варшавской железной д. № 8.
 6. Нац. и гражд. (подданство) гражд. Украины

7. Паспорт Виз на территорию г.д. Украины безвизово
 8. Вид занятий официант, котельник, помойщик в "Паласе"
 9. Социальное происхождение сын крестьян с Украины в э. Армянск
 10. Социальное положение (по занятию и имущественное положение)
 а) до революции в Армянске работал котельник
 б) после революции бродил в в. черной России по заводу в СССР, работал официантом и котельником
 11. Состав семьи жена Наталья Ивановна, сын ин. в Армянск
дочь Наталья

СОЮЗ СОВЕТСКИХ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

ВИД НА ЖИТЕЛЬСТВО ДЛЯ ИНОСТРАНЦА

В ИЖИОН

СЕРИЯ _____ № _____

1. Фамилия и имя И. Павлович
 2. Место рождения г. Армянск Крым
 3. Профессия или занятие официант
 4. Дата выдачи и срок действия 1937 на 10 дней
 5. Срок действия до 10.08.37
 6. По какому делу дело № 1264/0-58

/ЗАХАРЧЕНКО/
 отн

ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47393, арк. 44

076

10 июня 1958 1264/0-58

СПРАВКА

Дело по обвинению ПАЛОМАТОПУЛО Константина Афанасьевича, 1888 года рождения, работавшего до ареста - декабря 1937 года официантом гостиницы "Палас" в гор. Киеве, пересмотрено военным трибуналом Киевского военного округа 10-го июня 1958 года.

Постановление от 5 февраля 1938 года отменено и дело прекращено.

ПАЛОМАТОПУЛО К.А. реабилитирован посмертно.

ЗАМ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА К В О
 ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ
 /ЗАХАРЧЕНКО/
 Судебный секретарь ПТ КВ О

ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47393, арк. 76

В його свідченнях також можна зустріти короткі, але цікаві характеристики окремих людей, які дають змогу сформувати колективний портрет київської общини греків 1920 – 1930-х рр.: *«Арсенис – глубокий старик. Умер примерно в 1932 году в Киеве, в возрасте около 80 лет. Среди греков Арсенис был одним из самых развитых людей. Он обладал хорошей памятью и богатым житейским опытом, пользовался большим уважением среди греков. Тут сказывалась восточная черта – уважение к старикам. Арсенис часто бывал в доме народов Востока и просиживал допоздна в буфете за чашкой турецкого кофе. Арсенис был мастер рассказывать восточные сказки, особенно из серии походов Насреддина».*

Доповнюють вищенаведену інформацію і свідчення Спиридона Дмитровича Казоглу, одного з представників тогочасної грецької громади: *«Проживая в г. Киеве, я знал многих греков, которые приехали в Россию еще до 1917 г. Часть из греков приехала на заработки в Россию, а часть вынуждены были просто спастись в России от гонений, например, в Турции, Иране. [...] Из греков, приехавших в Россию, я знаю следующих: 1. Пентаки Георгия Константиновича; 2. Кулумбиса Дионисия Панайотовича; 3. Марангоса Ивана Харламповича; 4. Папламатопуло Константина Анастасьевича; 5. Корсавиди Федора Ивановича; 6. Каракосту Леонида Михайловича; 7. Бердебеса Дмитрия Деонисьевича; 8. Милона Николая Георгиевича. Знал я также и других греков. С Пентаки, Кулумбисом и Марангосом я вместе работал, начиная с 1927 г. по 1937 г., в артели «Промвзуття» в г. Киеве. Знал я их очень хорошо. Они работали рядовыми сапожниками, а я был начальником цеха в указанной артели. Характеризуя их, я могу сказать следующее: это были очень трудолюбивые люди, серьезные, скромные. К работе они относились исключительно добросовестно. Все трое были женаты и относились к семьям своим хорошо. Следует также отметить, что они, будучи хорошими специалистами своего дела, прилично зарабатывали и жили неплохо. [...] Пентаки, Кулумбис и Марангос подданными СССР не были. Но они Советский Союз считали своей второй Родиной и называли своей матерью. Они состояли членами различных добровольных обществ, подписывались на государственные займы СССР. Причем, их никогда не приходилось уговаривать подписываться на займы. Среди товарищей по работе они пользовались авторитетом. [...] Я также неплохо знал и Папламатопуло, Каракосту, Корсавиди, Бердебеса и Милона. Проживая в Киеве, я встречался с ними, разговаривал на различные темы. Со всеми указанными греками я встречался и в Доме народов Востока в г. Киеве. Там устраивались вечера, в которых принимали участие греки, ассирийцы и другие нацменьшинства. [...] Обычно эти вечера в Доме народов Востока проходили следующим образом: там показывали пьесы небольшие (как правило, одноактные), национальные танцы, пели песни. [...] Хочу отметить, что я знал Арсениса (имя и отчество его не помню) и Сириниди Константина. Оба они по национальности греки и проживали в г. Киеве. Арсенис был уже стариком и умер то ли в 1930 г., то ли в 1931 г. Сириниди также умер от тифа в 30-х годах, точно не помню когда. Чего-либо антисоветского за ними я не замечал. Арсенис и Сириниди были подданными Греции. Более подробно охарактеризовать их я затрудняюсь сейчас. Говоря о греках, которые в 30-х годах проживали в г. Киеве и которых я знал, я в отношении их не могу привести ни одного факта, который бы свидетельствовал об их антисоветской деятельности, так как о таких фактах мне ничего не известно. Были, например, редкие случаи, когда тот или иной грек, подданный Греции, изъявлял желание возвратиться к себе на родину – в Грецию. Они и уезжали. Но таких греков было очень мало».*

Підсумовуючи, зазначимо, що хоча діяльність київського Будинку народів Сходу й мала досить локальний характер, але її вплив на життя представників народів Сходу, які проживали в Україні, і зокрема в Києві, не можливо не відмітити. Разом з тим, діяльність Будинку постійно перебувала під пильним наглядом з боку органів влади. Вже неодноразово згадуваний А. С. Юр'єв не приховував, що *«по характеру роботи –*

директора Дома народов Востока, мне приходилось поддерживать тесную связь не только с партийными и советскими органами, но также и с органами НКВД», а його наступником з весни 1933 р. був призначений Михайло Коростишевський, котрий раніше працював в органах НКВС. Мне лише три роки, і в 1936, відповідно до рішення органів влади «Киевский дом народов Востока ликвидирован, так же как и Ленинградский, Московский и Тбилисский. Основная задача по обращению бывших кустарей к общепользному труду – была решена. А проведение культурно-массовой работы было возложено на профсоюзные организации и клубы, работающие под руководством партийных комитетов». Та чи було це фінальною крапкою в цій історії? Адже «підкування» радянської влади про національні спільноти не просто втілювало в життя гуманістичні ідеї рівності та братерства, але й мало на меті контроль та облік «людських ресурсів», що стало в пригоді спецслужбам у часи Великого терору. В цей період значна частина членів Будинку народів Сходу були тавровані як «шпигуни, диверсанти, буржуазні націоналісти, що мали на меті повалення радянської влади», зазнали переслідувань з боку радянської влади, або ж, навіть, були фізично знищені.

Минули роки, та вшанування в публічному просторі пам'яті про безневинно репресованих під час «Грецької операції» НКВС стало можливим лише після розпаду СРСР. 26 листопада 2004 р. у Маріуполі було відкрито пам'ятник Жертвам Голодомору 1932–1933 рр. та політичних репресій. Відтоді щороку 15 грудня цей меморіал ставав місцем зустрічі маріупольських греків, які збирались для проведення мітингу-реквієму за репресованими співвітчизниками в часи «Грецької операції» 1937–1938 рр.

Після окупації Маріуполя у 2022 р. російські загарбники, повторюючи злочини своїх ідейних попередників, цинічно знищили меморіал.

«Не забудемо трагедій минулого, щоб не пережити їх знову», – було зазначено на розбитому вандалами постаменті. Завдання, яке стоїть перед нами сьогодні – не допустити подібних трагедій минулого і воєнних злодіянь сучасності в майбутньому.

(У дописі використані документи ЦДАГОУ та інформація із відкритих інтернет-джерел)

Корсавіді Ф. І.

1. Протокол допиту Корсавіді Ф. І. (1-ша сторінка)

ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47382, арк. 7

2. Звинувачувальний висновок Корсавіді Ф. І.

ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47382, арк. 46-47

3. Витяг із акту Постанови НКВС СРСР про розстріл Корсавіді Ф. І.

ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47382, арк. 48

Папломатопуло К. А.

4. Протокол допиту Папломатопуло К. А. (1-ша сторінка) ЦДАГОУ,
ф. 263, оп. 1, спр. 47393, т.1, арк. 19

5. Вид на проживання для іноземця на ім'я Папломатопуло К.А.
ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47393, т.1, арк. 44є

6. Довідка про реабілітацію Папломатопуло К.А.
ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1, спр. 47393, т.1, арк. 176